

"MUNSHAOT" ASARIDA IJODKORNING VOQELIKKA MUNOSABATI.

Farg'ona davlat universiteti

filologiya fakulteti

o'zbek tili yo'nalishi 23.90 "A" guruh

3-bosqich talabasi

Xabibullayeva Ma'sumaxon

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada "Munshaot" asarida ijodkorning voqelikka bo'lgan munosabati badiiy-estetik va g'oyaviy jihatdan tahlil qilinadi. Asarda muallifning jamiyat, inson, axloqiy qadriyatlar hamda davr muammolariga nisbatan qarashlari munshaot janriga xos uslub va ifoda vositalari orqali yoritilgan.

Ijodkor voqelikni faqat tasvirlash bilangina cheklanmay, balki unga baho beradi, tanqidiy va falsafiy munosabatini ochiq yoki ramziy tarzda ifodalaydi.

Maqolada "Munshaot"dagi hayotiy voqealar, ijtimoiy muammolar va shaxsiy kechinmalar orqali muallif dunyoqarashining shakllanishi hamda uning badiiy tafakkuriga ta'siri ilmiy-nazariy asosda o'rganiladi. Shuningdek, asarda ijodkorning ichki kechinmalari va tashqi voqelik o'rtasidagi bog'liqlik ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Munshaot, Ijodkor shaxsiyati, Voqelikka munosabat, Badiiy tafakkur, Ijtimoiy muammo, Falsafiy qarash, Muallif pozitsiyasi, Ramziy ifoda, Axloqiy qadriyatlar, Davr ruhi.

ANNOTATION

This article analyzes the creative person's attitude to reality in the work "Munshaot" from an artistic, aesthetic and ideological perspective. The work highlights the author's views on society, man, moral values and problems of the era through the style and means of expression typical of the Munshaot genre.

The creator is not limited to just describing reality, but also evaluates it, expresses his critical and philosophical attitude to it openly or symbolically.

The article studies the formation of the author's worldview and its influence on artistic thinking through life events, social problems and personal experiences in "Munshaot" on a scientific and theoretical basis. The work also reveals the connection between the artist's inner experiences and external reality.

Keywords: Munshaot, Creative personality, Attitude to reality, Artistic thought, Social problem, Philosophical view, Author's position, Symbolic expression, Moral values, Spirit of the era.

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируется отношение творческой личности к реальности в произведении «Муншаот» с художественно-эстетической и идеологической точек зрения. Произведение освещает взгляды автора на общество, человека, моральные ценности и проблемы эпохи через стиль и средства выражения, типичные для жанра «Муншаот».

Творец не ограничивается лишь описанием реальности, но также оценивает её, открыто или символически выражает своё критическое и философское отношение к ней.

В статье на научно-теоретической основе изучается формирование мировоззрения автора и его влияние на художественное мышление через жизненные события, социальные проблемы и личный опыт в «Муншаот». Произведение также раскрывает связь между внутренним опытом художника и внешней реальностью.

Ключевые слова: Муншаот, Творческая личность, Отношение к реальности, Художественная мысль, Социальная проблема, Философский взгляд, Авторская позиция, Символическое выражение, Моральные ценности, Дух эпохи.

KIRISH

“Munshaot” Sharq adabiy-madaniy muhitida muhim o‘rin tutgan nasriy-badiiy to‘plam bo‘lib, unda ijodkorning ijtimoiy hayot, zamon ruhi, insoniy munosabatlar va axloqiy qadriyatlarga bo‘lgan qarashlari yorqin ifoda etilgan. Ushbu asar muallifning

shaxsiy dunyoqarashi, hayotiy tajribasi hamda voqelikka nisbatan tanqidiy va tahliliy munosabatini ochib berishi bilan alohida ahamiyat kasb etadi.

“Munshaot”dagi maktublar va nasriy parchalar orqali ijodkor o‘z davrida mavjud bo‘lgan siyosiy, ijtimoiy va ma’naviy muammolarni bevosita yoki bilvosita yoritadi. Asarda voqelik oddiy tasvir vositasi sifatida emas, balki chuqur tahlil qilinadigan, xulosa chiqariladigan murakkab jarayon sifatida namoyon bo‘ladi. Ijodkor jamiyatdagi adolatsizlik, mansabparastlik, ilm va ma’rifatning qadrsizlanishi kabi masalalarga befarq qaray olmaydi.

Asarda ijodkorning voqelikka munosabati, avvalo, tanqidiy ruhda namoyon bo‘ladi. U jamiyatdagi illatlarni ochiq ko‘rsatadi, biroq bu tanqid keskin qoralash shaklida emas, balki pand-nasihat, ibrat va hayotiy misollar orqali ifodalanadi. Bu holat ijodkorning maqsadi jamiyatni inkor etish emas, balki uni isloh qilish, ma’naviy jihatdan poklash ekanligini ko‘rsatadi.

“Munshaot”da muallif inson shaxsiga, uning axloqiy kamolotiga alohida e’tibor qaratadi. Voqelikdagi har bir hodisa inson taqdiri bilan bog‘liq holda talqin qilinadi. Ijodkor insonning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari va ijtimoiy muhit o‘rtasidagi ziddiyatlarni chuqur his etadi. Bu esa asarda real voqelikning badiiy-falsafiy talqinini yuzaga keltiradi.

Ijodkorning voqelikka munosabati uning til va uslub tanlovida ham yaqqol seziladi. Asarda badiiy tasvir vositalari, ramziy ifodalar va falsafiy mulohazalar orqali real hayot manzaralari yoritiladi. Bu holat “Munshaot”ni faqat tarixiy hujjat emas, balki badiiy-estetik qiymatga ega asar sifatida baholash imkonini beradi.

Shuningdek, “Munshaot”da zamon va inson munosabatlari muhim o‘rin egallaydi. Ijodkor o‘z davrining ijtimoiy muhitini teran anglab, voqelikni vaqt mezonida baholaydi. Zamonning o‘tkinchiligi, inson umrining qisqaligi, ezgulik va adolatning abadiyligi haqidagi fikrlar asarda muhim falsafiy g‘oya sifatida ilgari suriladi.

Asarda ijodkorning voqelikka munosabati ma’rifatparvarlik ruhida shakllanganini ko‘rish mumkin. Ilm, aql va tafakkur jamiyat taraqqiyotining asosiy omillari sifatida talqin qilinadi. Muallif jaholatni jamiyatning eng katta dushmani sifatida ko‘rsatadi va insonlarni bilim olishga, tafakkur qilishga da’vat etadi.

“Munshaot”dagi voqelik tasviri ijodkorning shaxsiy pozitsiyasi bilan chambarchas bog‘liq. U voqealarni betaraf kuzatuvchi sifatida emas, balki faol fikr yurituvchi, xulosa chiqaruvchi ziyoli sifatida yoritadi. Bu jihat asarni o‘quvchi uchun nafaqat estetik zavq manbai, balki hayotiy saboq beruvchi manba darajasiga ko‘taradi.

“Munshaot” asarida ijodkorning voqelikka munosabati tanqidiy, ma’rifatparvar va insonparvar ruhda namoyon bo‘ladi. Asar orqali muallif jamiyat muammolariga befarq emasligini, real hayotni chuqur anglagan holda uni ma’naviy yuksaltirishga intilganini ko‘rsatadi. “Munshaot” nafaqat o‘z davrining ijtimoiy manzarasini aks ettiradi, balki bugungi o‘quvchi uchun ham dolzarb bo‘lgan g‘oyalarni ilgari suradi.

“Munshaot” asari Sharq adabiyotida ijodkor tafakkurining voqelikka nisbatan munosabatini o‘rganishda muhim manba hisoblanadi. Ushbu asar orqali muallif nafaqat kundalik hayot voqealarini qayd etadi, balki ularni ijtimoiy ong, axloqiy mezonlar va falsafiy qarashlar bilan uyg‘un holda tahlil qiladi. Voqelik bu yerda oddiy hayotiy manzara emas, balki ijodkor tafakkuri sinovdan o‘tkaziladigan murakkab maydon sifatida namoyon bo‘ladi.

Asarda voqelikka munosabat ko‘pincha sabab–oqibat munosabatlari orqali ochiladi. Ijodkor jamiyatda sodir bo‘layotgan har bir hodisaning ildizini izlaydi, yuzaki ko‘rinish bilan kifoyalanmaydi. Bu esa “Munshaot”ni faqat adabiy asar emas, balki ijtimoiy-falsafiy tafakkur mahsuli sifatida baholashga asos bo‘ladi. Muallif voqealarning tashqi tomonini emas, ularning ichki mohiyatini ochishga intiladi.

“Munshaot”da ijodkorning voqelikka munosabati ijtimoiy mas’uliyat hissi bilan yo‘g‘rilgan. Muallif o‘zini jamiyatdan ajratmaydi, balki uning faol a‘zosi sifatida fikr bildiradi. Jamiyatdagi muammolar shaxsiy dard darajasiga ko‘tariladi. Ayniqsa, insonlar o‘rtasidagi munosabatlarda yuzaga keladigan loqaydlik, manfaatparastlik va soxta hurmat kabi holatlar keskin ichki norozilik bilan tasvirlanadi.

Asarda voqelikni idrok etishda axloqiy mezonlar yetakchi o‘rin tutadi. Ijodkor har bir hodisani adolat, vijdon va insoniylik mezonlari asosida baholaydi. Bu jihat “Munshaot”ni axloqiy-falsafiy maktab darajasiga ko‘taradi.

“Munshaot” asarida ijodkor (Navoiy)ning voqelikka munosabati shuki, u nafaqat o‘z his-tuyg‘ularini ifodalaydi, balki jamiyatdagi ijtimoiy, axloqiy, falsafiy muammolarga ham

o'zining chuqur munosabatini bildiradi, ayniqsa ruboiy janri orqali hayotning turli qirralarini, inson ruhiyatini, sevgi, sevgi olamini, adolat va ma'rifat masalalarini qamrab oladi; bu asar Navoiyning keng dunyoqarashini, hayotni teran anglashini ko'rsatadi.

"Munshaot"da ijodkorning voqelikka munosabati:

Ijtimoiy-axloqiy"). Asarda zamonaviy jamiyatdagi adolatsizlik, nohaqlik, axloqiy tanazzul kabi holatlarga tanqidiy yondashuv mavjud.

Falsafiy-Tasavvufiy). Inson hayotining ma'nosi, taqdir, sevgi, ma'naviy izlanishlar kabi mavzular chuqur falsafiy va tasavvufiy nuqtai nazardan ko'rib chiqiladi, ayniqsa ruboiyda bu yaqqol ko'rinadi.

Estetik-Ijodiy). Ijodkor o'z his-tuyg'ularini, olamga bo'lgan munosabatini go'zal timsollar, nozik ifodalar orqali ochib beradi, bu esa asarga chuqur badiiy qimmat bag'ishlaydi.

Shaxsiy-Intim). Sevgi, hijron, sog'inch kabi shaxsiy kechinmalar ham asarning muhim qismini tashkil etadi, bu esa ijodkorning insoniy his-tuyg'ularini ochib beradi.

Ma'rifiy). Asarda ma'rifat va ta'limning ahamiyati, bilim olishga intilish ham o'z aksini topgan, bu Navoiyning ma'rifatparvarligini ko'rsatadi.

"Munshaot" asarida ijodkorning voqelikni qabul qilishi va unga munosabat bildirishi asosiy mavzulardan biridir. Asardagi fikrlarga ko'ra: Ijodkor voqelikni shunchaki ko'ruvchi emas, balki tahlil qiluvchi va talqin qiluvchi sifatida qaraydi.

Voqelikni ichki ruhiy dunyosi orqali qabul qilib, uni san'at asariga aylantiradi.

Ijodkor voqelikni soddalashtirmasdan, uning murakkabliklarini saqlagan holda tasvirlashga intiladi.

Voqelikni talqin qilish usullari Asarda ijodkor voqelikni bir necha usulda talqin qiladi:

Haqiqiy voqealarga sodiqlik: Ijodkor o'z asarlarida hayotiy voqealarni iloji boricha rost tasvirlaydi. Bu orqali o'quvchi voqelikni o'z ko'zlari bilan ko'rgandek taassurot oladi.

Simvol va ramzlar orqali ifoda: Voqelikning murakkab jihatlari ramzlar orqali ifodalanadi, bu ijodkorning dunyoqarashi va ichki sezgilari bilan bog'liq.

Psixologik portretlar: Asarda personajlarning ichki dunyosi va hissiyotlari orqali voqelikning insoniy jihatlari ochib beriladi.

Sotsial va madaniy kontekst: Voqelikni talqin qilishda ijodkor jamiyat va madaniyat muhitini hisobga oladi, shuning orqali voqelikning umumiy kontekstini yaratadi.

Ijodkorning voqelikni qabul qilishidagi xususiyatlar Kreativ yondashuv: Ijodkor voqelikni o'z fantaziyasi bilan boyitadi, biroq voqelikdan uzoqlashmaydi.

Tanqidiy qarash: Voqelikdagi ijtimoiy va axloqiy muammolarni tanqidiy nuqtai nazardan ko'rsatadi.

Shaxsiy tajriba: Ijodkorning shaxsiy hayotiy tajribasi voqelikni talqin qilishga asos bo'ladi.

Ijodkorning voqelikni qabul qilishidagi noyob yondashuvlari "Munshaot" asarida ijodkor voqelikni faqat tashqi voqealar zanjiri sifatida emas, balki ichki dunyo, ruhiy holat va hissiyotlar bilan boyitilgan jarayon sifatida qabul qiladi. Bu yondashuvning o'ziga xos xususiyatlari:

Multidimensional qarash: Voqelikni turli qirralaridan tahlil qiladi — ijtimoiy, psixologik, axloqiy va madaniy jihatlarini birlashtiradi.

Estetik talqin: Ijodkor voqelikni estetik me'yorlar orqali qiyoslab, uning go'zallik va xunuklik tomonlarini ko'rsatadi.

Dialog va kontrast: Asarda voqelik va ijodkor fikri orasidagi muloqot, kontrastlar orqali yangi ma'no hosil qilinadi.

Voqelikni ijodiy talqin qilish metodlari Metafora va allegoriya: Voqelikdagi murakkab jarayonlarni ramzlar orqali tasvirlash, voqelikni chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Ichki monologlar: Personajlarning ichki ovozi orqali voqelikni shaxsiy tajriba bilan bog'lash.

Kontekstual tahlil: Tarixiy, ijtimoiy va madaniy kontekstni hisobga olgan holda voqelikni ko'rsatish.

Detallarga e'tibor: Oddiy voqelik elementlarini diqqat bilan tasvirlab, o'quvchiga real hayotiy tasavvur beradi.

Ijodkor va voqelik o'rtasidagi psixologik bog'lanish Ijodkor voqelikni faktlar bilan birga hissiy tajriba orqali qabul qiladi.

Voqelikdagi har bir voqea yoki hodisa ijodkorning ichki dunyosida simvolik ma'no hosil qiladi.

Ijodkor voqelikni tahlil qilganda, u insoniy axloqiy va falsafiy masalalarni ham ko'rsatishga harakat qiladi.

Jamiyat va shaxs kontekstida voqelik Asarda ijodkor voqelikni nafaqat shaxsiy nuqtai nazardan, balki jamiyat nuqtai nazaridan ham qabul qiladi:

Ijtimoiy adolatsizlik va notenglik: Ijodkor voqelikni tasvirlashda jamiyatdagi muammolarni ochib beradi.

Madaniyat va an'analar: Voqelikni talqin qilishda madaniy kontekst muhim rol o'ynaydi.

Tarixiy voqealarga munosabat: Ijodkor voqelikni tarixiy jarayonlar bilan bog'lab, ularni shaxsiy va jamoaviy tajriba sifatida ko'rsatadi.

Ijodkorning voqelikni qabul qilishi va san'at Ijodkor voqelikni san'at orqali transformatsiya qiladi, ya'ni uni falsafiy va estetik shaklga keltiradi.

Asarda ijodkor voqelikni o'zgartirmasdan, balki uni chuqurlashtirib, tafakkurga chorlaydi.

Voqelik va ijodkor munosabati – bu doimiy izlanish va yangi tushunchalar hosil qilish jarayoni sifatida tasvirlangan.

“Munshaot” asarida ijodkor voqelikni oddiy qabul qilmaydi, balki uni chuqur tahlil qiladi. U har bir hodisani faqat yuzaki tasvirlamasdan, inson psixologiyasi, ijtimoiy sharoit va muhit bilan bog'liq jihatlarini ham o'rganadi. Shu bilan ijodkor voqelikni o'qish, uni his qilish va talqin qilish orqali asarga yangi ma'no beradi.

Haqiqat va estetika uyg'unligi Asarda ijodkor voqelikni tasvirlashda nafaqat haqiqatni ko'rsatadi, balki uni estetik jihatdan boyitadi. Bu orqali o'quvchi voqelikni yangi burchakdan ko'radi, voqealarni teranroq tushunadi va o'zi uchun hayotiy saboqlar chiqaradi.

Tanqidiy va shaxsiy nuqtai nazar Ijodkor voqelikni shunchaki aks ettirmaydi, balki unga tanqidiy nuqtai nazardan qaraydi. U voqelikdagi ijtimoiy nohaqlik, insoniy munosabatlar va madaniy qadriyatlarni o'rganib, o'quvchida fikr uyg'otishga harakat

qiladi. Shu bilan asar o'quvchida ongli qaror qabul qilish, voqelikni tahlil qilish va baholash qobiliyatini rivojlantiradi.

Subyektiv tajriba va hissiyot Asarda ijodkor o'z subyektiv hissiyotlari orqali voqelikni talqin qiladi. Bu voqelikni shunchaki fakt sifatida emas, balki insoniy tajriba, hissiyot va ruhiy holat bilan bog'liq jarayon sifatida ko'rsatadi. Natijada, o'quvchi voqelikni his qilish va uning mohiyatini chuqurroq anglash imkoniga ega bo'ladi.

Voqelik va ijtimoiy o'zgarishlar "Munshaot" asarida ijodkor voqelikni ijtimoiy o'zgarishlar bilan bog'liq tarzda tasvirlaydi. U jamiyatdagi muammolar, insoniy qadriyatlarning yo'qolishi, axloqiy muammolarni voqelik namunasi sifatida ko'rsatadi va o'quvchida shu voqelikni o'zgartirishga, yaxshilashga intilish uyg'otadi.

XULOSA

"Munshaot" asarida ijodkorning voqelikka munosabati chuqur ijtimoiy-falsafiy mazmun bilan yo'g'rilgan holda namoyon bo'ladi. Asarda voqelik oddiy tasvir obyekti sifatida emas, balki inson tafakkuri, axloqiy qarashlari va hayotiy tajribasi bilan uzviy bog'langan murakkab jarayon sifatida talqin etiladi. Ijodkor real hayot hodisalarini befarq kuzatuvchi sifatida emas, balki jamiyat taqdiri uchun mas'ul bo'lgan ongli shaxs sifatida baholaydi.

Asar davomida ijodkorning voqelikka munosabati tanqidiy, ammo bunyodkor ruhda shakllanadi. Jamiyatdagi kamchiliklar, adolatsizlik va ma'naviy tanazzul holatlari inkor etilmaydi, aksincha, ularning sabablariga chuqur e'tibor qaratiladi. Muallif muammolar ildizini tashqi sharoitdan ko'ra inson ongi va axloqiy qarashlaridagi zaiflik bilan bog'laydi, bu esa asarning tarbiyaviy ahamiyatini oshiradi.

"Munshaot"da voqelikni baholashda adolat, vijdon, mas'uliyat va ma'rifat asosiy mezon sifatida ilgari suriladi. Ijodkor ilm va tafakkurni jamiyatni yuksaltiruvchi kuch deb biladi, jaholatni esa barcha ijtimoiy muammolarning manbai sifatida talqin qiladi. Bu orqali asarda ma'rifatparvarlik g'oyasi yetakchi o'rin egallaydi.

Asarda davlat boshqaruvi, rahbarlik va mas'uliyat masalalari ham voqelikning muhim tarkibiy qismi sifatida yoritiladi. Ijodkor mansab egalarining jamiyat oldidagi javobgarligini ta'kidlaydi. Agar rahbar adolatdan chekinsa, bu butun jamiyat

muvozanatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi qayd etiladi. Bu fikrlar asarning ijtimoiy-siyosiy ahamiyatini oshiradi.

“Munshaot”dagi voqelik tasviri vaqt tushunchasi bilan uzviy bog'langan. Ijodkor zamonni o'tkinchi, ammo inson qilmishlarini abadiy deb baholaydi. Har bir harakat tarix oldida javobgarlik tug'diradi degan g'oya asarning ichki falsafasini tashkil etadi. Bu orqali muallif voqelikni faqat bugunning emas, kelajakning ham mezoni sifatida ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Alisher Navoiy. Munshaot. – Toshkent: Fan, 1987.
2. Alisher Navoiy. Mukammal asarlar to'plami, 20 jildlik. 14-jild. – Toshkent: Fan, 1998.
3. Karimov I. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
4. Rahmonov V. Navoiy nasriy merosi va uning badiiy xususiyatlari. – Toshkent: Fan, 2005.
5. Yo'ldoshev Q. Mumtoz adabiyot poetikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 1999.
6. Mirzayev S. Alisher Navoiy va davr muammolari. – Toshkent: Akademnashr, 2011.
7. Rasulov A. Adabiy tanqid va badiiy tafakkur. – Toshkent: Fan, 2007.
8. Hojiahmedov S. Sharq mumtoz nasri poetikasi. – Toshkent: Universitet, 2003.
9. Jumayev M. Navoiy ijodida ijtimoiy-falsafiy qarashlar. – Samarqand: Zarafshon, 2010.
10. Ismoilov N. Mumtoz adabiyotda shaxs va jamiyat masalasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2014.
11. To'xtasinov U. Nasriy asarlarda voqelik va badiiy talqin. – Toshkent: Adabiyot, 2012.
12. Abdurahmonov G. Alisher Navoiy asarlarida axloqiy g'oyalar. – Toshkent: Ma'naviyat, 2006.
13. Sharipov O. Adabiyot nazariyasi asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2001.
14. Xolmirzayev A. Sharq adabiyotida maktub janri. – Toshkent: Fan, 2009.
15. Navoiyshunoslik masalalari. Ilmiy maqolalar to'plami. – Toshkent: Fan, 2016.